

چگونه فرزندی را به سرپرستی بگیریم؟

«فرزندخوانده انتخابی» که مورد بحث این مقاله می باشد.

فرزندخواندگی نهاد قانونی است که به موجب آن رابطه خاصی بین فرزندخوانده و پدرخوانده و مادرخوانده به وجود می آید. این امر در طول تاریخ حقوق، سابقه نسبتاً طولانی دارد و در ادوار مختلف با اهداف گوناگون مورد توجه قرار گرفته است. چگونه فرزندی را به سرپرستی بگیریم؟ چگونه فرزندی را به سرپرستی بگیریم؟

تا سال 1353 هیچ قانون خاصی در کشور عزیزمان ایران در خصوص فرزندخواندگی نوشته نشده بود. به همین دلیل در اسفندماه 1353، قانونی با نام: «قانون حمایت از اطفال بدون سرپرست» به تصویب رسید. در این قانون درباره مشخصات کودک بی سرپرست، نحوه واگذاری کودک، مرجعی که صلاحیت واگذاری کودک به خانواده دارد و آثار حقوقی این نهاد حقوقی پیش بینی شده بود. که در این مقاله بررسی می شود.

فرزندخواندگی سه حالت دارد :

«فرزندخوانده انتخابی» که مورد بحث این مقاله می باشد.
«فرزندخوانده قهری»؛ زن ممتازه یا دختر منحصر متوفایی بود که آن متوفی برادر یا پسری نداشت که در این صورت آن زن یا دختر بدون اراده و به طور قهری فرزندخوانده متوفی محسوب می شود. گردید.
فرزندخوانده ای که ورثه متوفای بدون اولاد بعد از فوتش برای او انتخاب می کردند. فرزندخوانده از هر نوع که بود به قائم مقامی متوفی، مراسم مذهبی را انجام می داد و تمام اختیارات و قدرت متوفی به فرزندخوانده وی انتقال می یافت.

چه کسانی می توانند سرپرستی کودکان بی سرپرست را دارا شوند؟
زن و شوهر

طبق ماده 1 قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست:

«کسانی می توانند سرپرستی این گونه اطفال را عهده دار شوند که علقه زوجیت بین آنها وجود داشته باشد و با این ترتیب سرپرستی به زن و مردی واگذار می شود که خانواده تشکیل داده و با هم زن و شوهر باشند.»

پس زن و مردی که با یک دیگر ازدواج نکرده باشند مانند خواهر و برادر، مادر و پسر، پدر و دختر و... نمی توانند سرپرست کودک بی سرپرست شوند. همچنین زن و مردی که ازدواج موقت دارند هم چون ثباتی در این رابطه زوجیت وجود ندارد بنابر این شامل این قانون نخواهند شد. در صورتی هم که زن و شوهری در دادگاه «درخواست صدور گواهی عدم سازش» را داده باشند. چون رابطه زوجیت آنها متزلزل هست بنابراین نمی توانند سرپرست گردند.

زنان و دختران بی همسر

قانون جدیدی که انجام شده است:

دختران و زنان بدون همسر در صورتی که حداقل سی سال سن داشته باشند می توانند به تنهایی تقاضای پذیرش سرپرستی کودکان و نوجوانان را بدهند. اگر دختران و زنان بدون همسر (سرپرست منحصر) تصمیم به ازدواج بگیرند، باید مشخصات فرد مورد نظر خود را به دادگاه اعلام کنند. سازمان بهزیستی نیز باید گزارش ازدواج را به دادگاه ارائه کند. در این صورت دادگاه با بررسی پرونده در خصوص ادامه سرپرستی به صورت مشترک یا فسخ سرپرستی تصمیم می گیرد. دختران و زنان بدون همسر تنها می توانند سرپرستی کودک یا نوجوان دختر بالای دو سال را بر عهده بگیرند.

اقامت داشتن زوجین در ایران

برای این که زن و شوهر نتوانند ستم یا سوء استفاده ای از فرزند داشته باشند دولت زوجینی را می پذیرد که :

مقیم کشور ایران باشند. یعنی هردو نفر آنها.

قصد خروج از کشور نداشته باشند.
محل سکونت و مهم امور آنها ایران باشد(طبق ماده 1002 قانون مدنی)

اما اتباع بیگانه مقیم ایران با داشتن سایر شرایط، صلاحیت سرپرستی اطفال بدون سرپرست را خواهند داشت. به نظر می‌رسد که در این زمینه قانونگذار دچار دوگانگی شده باشد؛ زیرا اتباع بیگانه ممکن است بعد از واگذاری طفل به آنها و قطعیت حکم سرپرستی از ایران خارج شوند و طفل مورد سوء استفاده آنان قرار گیرد. البته شرایطی استثنایی وجود دارد که افراد می‌توانند فرزند را از کشور طی مدارک و ضوابط و چارچوبی از قوانین خارج کنند که در این مقاله نمی‌گنجد.

رضایت زوجین به سرپرستی کودک

اگر یکی از زوجین، توافق کامل به سرپرستی فرزند و دیگری عدم توافق داشته باشد یا در دادگاه به صورت کتبی رضایتش را نسبت به سرپرستی اعلام نکند، این تقاضای فرزند خواندگی تایید نخواهد شد.

فرزند خواندگی

عدم داشتن فرزند توسط زوجین

در صورتی که تصدیق شود زوجین پس از تلاش به مدت 5 سال فرزند دار نشده اند، یا این که یکی یا هر دو زوج عقیم باشند یا به دلایل پزشکی اگر باردار شوند مشکل جدی آن‌ها را تهدید کند می‌توانند سرپرستی فرزند را دارا شوند.(بند الف ماده سه قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست).

همچنین اگر زوجین پس از قبولی سرپرستی کودک، خود صاحب فرزند شود، دادگاه بررسی می‌کند که اگر فرزند خوانده مورد بی‌مهری قرار گرفته باشد، فرزندخوانده را از والدین جدا خواهند کرد.

داشتن سن مقرر برای زوجین

حداقل سنی که می‌توان فرزند خواندی را به زوجین ارجاع داد، داشتن حداقل سی سال برای یکی از والدین، زیرا قانون بیان میدارد در این سن افراد به ثبات رسیده اند و می‌توانند منطقی فکر کنند. اما اگر ثابت شود افراد عقیم هستند این قانون مورد معافیت زوجین قرار خواهد گرفت.

عدم سوء سابقه کیفری زوجین

اگر زوجین یا یک کدام از آنها به سوء سابقه مبتلا باشند سرپرستی فرزند منتفی خواهد بود. این سوابق طبق قوانین حقوق کیفری مصوب 1368/8/5:

محکومیت به حد،

محکومیت قطع یا نقص عضو،

محکومیت حبس از یک سال به بالا در جرایم عمدی،

محکومیت به جزای نقدی معادل مبلغ دو میلیون رالد و بالاتر،

سابقه محکومیت لازم الاجرا دوبار یا بیشتر به علت جرم و هتک حرمت؛ های عمدی مشابه با هر میزان مجازات (جرم و هتک حرمت؛ های سرقت، کلاهبرداری، اختلاس، ارتشاء یا خیانت در امانت از جرم و هتک حرمت؛ های مشابه محسوب می‌شوند).

منظور قانونگذار این است که دارندگان سابقه کیفری مؤثر، صلاحیت سرپرستی اطفال بدون سرپرست را ندارند و به علت اشکالات روحی و داشتن حالت تجری و روحیه تجاوزکاری احتمال دارد در ارتکاب جرم و اعمال خلاف قانون، طفل مورد سوء استفاده قرار گیرد و تربیت کودک نیز به مخاطره افتد.

اهلیت داشتن زوجین

منظور از اهلیت این است که زوجین مجنون نباشند یعنی به حدی رسیده باشند که به عنوان یک انسان عاقل و بالغ و رشید، شایسته حق و تکلیف باشند کسانی که خود تحت سرپرستی یا ولایت یا قیمومیت افراد دیگری هستند، توانایی سرپرستی را ندارد.(بند دال ماده سه قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست)

صلاحیت اخلاقی زوجین

صلاحیت اخلاقی یعنی سرپرست و هتک حرمت؛ ها متجاهر به فسق و فجور و فساد اخلاقی نباشند. البته صلاحیت اخلاقی مفهوم

گسترده و مبهمی دارد که به عرف و آداب و رسوم جوامع بستگی کامل پیدا می‌کند؛ که در هر صورت تشخیص آن با دادگاه خواهد بود. (براساس بند ه ماده سه قانون مذکور،)

تمکن مالی زوجین

زوجین یا یکی از آنها باید دارای تمکن مالی لازم برای تأمین زندگی مادی طفل و پرداخت نفقه و هزینه تحصیل و تربیت وی در حدود متعارف باشند. یعنی والدین باید بتوانند نیازهای فرزند را تأمین کنند یا او را برای برآوردن نیاز مالی زیر سن قانونی وادار به کار کردن نکنند. بنابراین والدینی که فاقد وجه نقد یا اموال و املاک باشند، ولی محرّر اطمینان ‏ بخشی برای تأمین معاش خود و کودک داشته باشد، کفایت می‌کند ‏ و صلاحیت عهده ‏ دار شدن سرپرستی از کودک را خواهند داشت. (براساس بند ه ماده سه قانون مذکور،)

طبق ماده پنج قانون مذکور :

«دادگاه در صورتی حکم سرپرستی صادر خواهد نمود که درخواست کنندگان سرپرستی به کیفیت اطمینان بخشی در صورت فوت خود، هزینه تربیت و نگاهداری و تحصیل طفل را تا رسیدن به سن بلوغ تأمین نمایند.»

مبتلا نبودن زوجین به بیماری ‏ های صعب ‏العلاج

هیچکدام از زوجین نباید به امراض واگیر صعب و العلاج مثل : جذام، سل، ایدز، و امراض و... مبتلا باشند. بنابراین در هنگام مراجعه برای گرفتن سرپرستی باید فرم سلامت را به دادگاه انتقال دهند. البته علاوه بر این سلامت روانی آنها نیز باید محرز گردد. (برابر بند ز ماده سه قانون مذکور)

فرزند خواندگی

عدم اعتیاد زوجین

هیچکدام از زوجین متقاضی نباید معتاد به الکل یا مواد مخدر و یا معتاد به سایر اعتیادات مضرّه باشند. اخذ این گواهی نیز از مرجع ذی ‏ صلاح و ارائه آن به دادگاه ضروری است. (برابر بند ج ماده سه قانون)

مسلمان بودن زوجین

برای ضایع نشدن حق کودک والدین باید مسلمان باشند زیرا اگر کافر باشند موجب سقوط سرپرستی در قانون کشور ایران خواهند گشت.

فرزند خوانده یا کودک بی سرپرست کیست؟

کودکی که به فرزندخواندگی پذیرفته می‌شود، برابر ماده شش قانون حمایت از اطفال بی ‏ سرپرست باید دارای شرایط زیر باشد:

شرایط سنی فرزند خوانده

باید کمتر از 16 سال سن داشته باشد؛ چون فرزندان کوچک و خردسالان راحت تر می توانند با غریبه ها رابطه دوستی پیدا کنند و شخصیت آنها راحت تر شکل می گیرد و توان تربیت کردنشان نسبت به اطفال بزرگتر بیشتر است.

ناشناس بودن خانواده فرزندخوانده

طبق قانون:

«اعضای خانواده شامل پدر و مادر و جد پدری طفل ناشناخته باشند و یا جد پدری و والدین وی در قید حیات نبوده و یا از جمله کودکانی باشد که به مؤسسه عام ‏ المنفعه سپرده شده و سه سال تمام، پدر یا مادر یا جد پدری وی به آن مؤسسه برای ملاقات یا جستجوی وضع طفل، مراجعه نکرده باشند.»

بند ب ماده شش قانون حمایت از اطفال بدون سرپرست در این زمینه چنین مقرر داشته است: «هیچ یک از پدر، جد پدری یا مادر طفل شناخته نشده یا در قید حیات نباشند و یا کودکانی باشند که به مؤسسه عام ‏ المنفعه سپرده شده و سه سال تمام پدر یا مادر یا جد پدری او مراجعه نکرده باشند.»

نحوه واگذاری فرزندخوانده و مراحل دادگاهی به چه صورت است؟

تقاضانامه

تقاضانامه سرپرستی توسط زوجین با رضایت کامل هر دو طرف تنظیم و امضا می شود و بعد از آن به دادگاه ارجاع داده می شود. تقاضانامه فرم مخصوصی ندارد ولی غالباً درخواست روی اوراق دادخواست تنظیم خواهند کرد ولی باید مدارک لازم از جمله

رونوشت مصدق شناسنامه متقاضیان و فتوکپی مصدق سند نکاح آنها در مرحله درخواست، پیوست تقاضانامه شود (مواد سه و هفت قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست).

مرجع رسیدگی

مواد سه و هفت قانون مذکور، مرجع رسیدگی به درخواست سرپرستی، دادگاه محل اقامت متقاضیان است (محل اقامت زوجین نه فرزندخوانده). قبل از انقلاب، دادگاه صلاحیت و دار برای رسیدگی به تقاضانامه سرپرستی، دادگاه حمایت خانواده بود و دادگاه از نظر ترتیب رسیدگی به امر سرپرستی تابع قانون حمایت خانواده مصوب 1353 بود.

دادگاه صدور فرزندخواندگی را در ابتدا موقت اعلام می کند پس از فرزند خواندگی با تحقیق توسط مجریان قانون اگر اثبات شود که والدین رفتار درستی با فرزند خوانده دارند حکم قطعی سرپرستی صادر خواهد گشت در غیر این صورت سرپرستی از بین خواهد رفت.

چه مدارکی برای گرفتن سرپرستی کودکان لازم است؟

تصویر کلیه صفحات شناسنامه ایرانی متقاضیان

تصویر کارت ملی متقاضیان

تصویر کارت پایان خدمت یا کارت معافیت از خدمت (برای آقایان)

تصویر سند ازدواج زوجین متقاضی

تصویر آخرین مدرک تحصیلی متقاضیان

تصویر سند مالکیت یا میابعه نامه منزل یا اجاره نامه

اصل یا تصویر گواهی مربوط اشتغال به کار یا تعیین میزان تقریبی درآمد متقاضیان مانند حکم کارگزینی، فیش حقوقی، پروانه کسب و ...

تصویر مدارک بیمه پایه اجتماعی

اصل گواهی پزشک متخصص زنان و زایمان مبنی بر عدم امکان بچه دار شدن (برای زوجین فاقد فرزند که پنج سال از ازدواج آنان نگذشته باشد و بخواهند از اولویت اول برخوردار شوند. البته متعاقباً متقاضیان مذکور در این خصوص باید از پزشکی قانونی نیز گواهی دریافت نمایند)

فرزند خواندگی

آیا می شود دو یا چند فرزند را به سرپرستی قبول کرد؟

در بعضی مواقع استثنایی این امکان وجود دارد که آن را شرح خواهیم داد؛ در کل به طور همزمان نمی شود سرپرستی دو یا چند فرزند را قبول کرد. اما در صورتی که فرزند مورد نظر شما دارای خواهر و برادر یا دو خواهر یا دو برادر بی سرپرست باشند این امکان وجود خواهد داشت. در غیر این صورت:

باید از تاریخ تحویل اولین کودک به شما حداقل 2 سال بگذرد.

پذیرش تقاضا قبل 2 سال، منوط به این است که کسی در لیست انتظار نباشد یا شما کودکی را بپذیرند که دیگران آن را بنا به دلایل گوناگون نظیر سن بالا، بیماری یا معلولیت یا ... نپذیرند.

تقاضای مجدد سرپرستی، تقاضای مستقلی از سرپرستی قبلی شما است.

بنابراین با شما مانند یک شما جدید برخورد می شود و فرایندها می بایست از ابتدا تا انتها برابر ضوابط و مقررات جاری انجام شود. در پذیرش تقاضا جهت سرپرستی مجدد باید علاوه بر بررسی مجدد متقاضیان، وضعیت کودک تحت سرپرستی قبلی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

پس از پذیرش فرزند خوانده چه وظایفی بر عهده سرپرست است؟

با صدور حکم سرپرستی، حقوق و تکالیفی برای سرپرستان و کودک تحت سرپرستی به وجود می آید که از جهاتی مشابه حقوق و تکالیف پدر و مادر و فرزندان واقعی است. اهم این حقوق و تکالیف عبارتند از:

حضانت و تربیت طفل؛

طبق ماده 1169 قانون مدنی؛

«نگاهداری و تربیت کودکان تحت سرپرستی همانند فرزندان حقیقی بر عهده سرپرستان است»

در صورت جدا شدن والدین مانند فرزند معمولی فرد حضانت به پدر و یا مادر داده می شود.

برای اطلاع بیشتر در خصوص حضانت اطفال کلیک کنید.

نفقة فرزند خوانده:

فراهم کردن رفاه زندگی با سرپرست است که مانند فرزندان عادی مخارج فرزند بر عهده پدر خوانده می باشد. پس از فوت پدر بر عهده بر عهده مادر خوانده است و اجداد پدر خوانده .

اداره اموال و نمایندگی قانونی فرزندخوانده

طبق تبصره ماده یازده قانون سرپرستی کودکان بی [رلم&](#)؛ سرپرست:

«علی [رلم&](#)؛ الاصول اداره اموال و نمایندگی طفل صغیر بر عهده سرپرست است، مگر آن که دادگاه ترتیب دیگری اتخاذ نماید. اگر پدرخوانده را در حکم ولی قهری یا ولی ناشی از حکم سرپرستی بدانیم، در این صورت اداره اموال و نمایندگی قانونی فرزندخوانده صغیر بر عهده پدرخوانده است» اما پدرخوانده به منزله ولی قهری نیست.

طبق ماده 1184 قانون مدنی:

« چنانچه ولی قهری لیاقت اداره [رلم&](#)؛ کردن اموال مولی [رلم&](#)؛ علیه را نداشته باشد، یا در اموال او مرتکب حیف و میل گردد و یا قادر به اداره اموال وی نباشد، بعد از ثبوت عدم توانایی، عدم لیاقت یا احراز خیانت او، دادگاه اقدام به ضم امین خواهد کرد و امین در اداره اموال طفل به منظور جلوگیری از حیف و میل یا ورود ضرر به وی مداخله خواهد کرد.»

پدرخوانده را نمی [رلم&](#)؛ توان به منزله قیم تلقی کرد؛ زیرا حدود وظایف پدرخوانده با حدود تکالیف قیم مشابهت ندارد. رأی وحدت رویه قضایی شماره 22 ردیف 8/60 هیئت عمومی دیوان عالی کشور مورخ 1360/4/6 نیز این نظر را تأیید می [رلم&](#)؛ کند.

اطاعت فرزندخوانده از سرپرست [رلم&](#)؛ ها

طبق ماده 1177 قانون مدنی و ماده یازده قانون حمایت از اطفال بی [رلم&](#)؛ سرپرست:

«فرزندخوانده باید مطیع پدر و مادرخوانده در حدود متعارف باشد و در هر سنی که باشد باید به آنها احترام کند و در صورت عدم اطاعت فرزندخوانده از سرپرستان به منظور تأدیب فرزندخوانده نافرمان، تنبیه وی در حدود متعارف مجاز است «

محرمیت فرزندخوانده

اگر فرزند خوانده به هر نحوی محرم نشود پس از بلوغ به افرادی نامحرم می شود. یکی از راه های محرم شدن شیر دادن فرزندان رضاعی است.

نام خانوادگی فرزند خوانده

طبق ماده 14 اطفال بی سرپرست:

«فرزندخوانده پس از سرپرست پیدا کردن از نام خانوادگی پدرخوانده استفاده خواهد کرد و به همین منظور حکم قطعی سرپرستی طفل از طریق دفتر دادگاه صادرکننده حکم بدوی به اداره ثبت احوال ابلاغ می [رلم&](#)؛ شود تا مفاد حکم در اسناد سجلی زوجین سرپرست و طفل درج و شناسنامه جدیدی برای طفل با مشخصات زوجین سرپرست به نام پدر و مادر و با نام خانوادگی صادر شود.

پایان فرزندخواندگی به چه صورتی است؟

ابطال فرزندخواندگی

فرزند خوانده تا زمانی می تواند تحت سرپرستی باشد که زوجین رابطه زوجیت را داشته باشند پس طلاق کانون خانواده متلاشی می شود. اما طبق ماده دوازده قانون:

«در مواردی که اختلاف زناشویی زوجین سرپرست منجر به صدور گواهی عدم امکان سازش شود، دادگاه در مورد طفل تحت سرپرستی به ترتیب مقرر در قانون حمایت خانواده اقدام خواهد کرد.»

فسخ فرزندخواندگی

پس از صدور حکم قطعی سرپرستی، طفل به زوجین واگذار می [رلم&](#)؛ شود، برابر ماده شانزده قانون حمایت از اطفال بدون سرپرست در موارد زیر، سرپرستی قابل فسخ است:

فسخ سرپرستی به درخواست مقام قضایی: ممکن است زوجین سرپرست یا یکی از آنها اهلیت و شایستگی لازم برای نگاهداری و تربیت طفل تحت سرپرستی را از دست بدهد یا سوءرفتار شدید آنان نسبت به فرزندخوانده مسلم باشد؛ دادگاه به درخواست مقام صالح قضایی یعنی رئیس دادگستری به جای دادستان سابق، بعد از رسیدگی لازم، اقدام به صدور حکم بر فسخ سرپرستی دائمی خواهد کرد.

فسخ سرپرستی به درخواست سرپرست: ممکن است سوءرفتار شدید فرزندخوانده سبب شود که ادامه سرپرستی را برای زوجین سرپرست یا یکی از آنها غیرقابل تحمل کند و همچنین ممکن است در مواردی قدرت و توانایی مالی و جسمی یا روحی از زوجین سرپرست سلب گردد و نتوانند فرزندخوانده را نگاهداری و تربیت کنند که در این صورت دادگاه صلاحیت^۱؛ دار پس از رسیدگی به ادعای سرپرست و احراز واقعیت، حکم برفسخ سرپرستی خواهد کرد. از ظاهر بند دو ماده شانزده چنین استنباط می^۲؛ شود که پدرخوانده در این زمینه تصمیم می^۳؛ گیرد؛ ولو علت فسخ مربوط به مادرخوانده باشد و توافق زوجین در این زمینه ضرورت ندارد.

فسخ سرپرستی با توافق زوجین سرپرست و پدر و مادر واقعی طفل صغیر یا در اثر توافق فرزندخوانده و زوجین سرپرست، چنانچه فرزندخوانده به سن کبیر رسیده باشد:

طبق ماده هیجده قانون تشکیل دادگاه^۴؛ های عمومی و انقلاب مصوب 1373:

«کلیه احکام صادره در امور مربوط به سرپرستی قابل تجدیدنظر در دادگاه تجدیدنظر استان خواهد بود.»

سخن آخر

قوانین فرزندخواندگی بارها مورد بررسی قرار گرفته و بسیار هوشمندانه نوشته شده است اما با این حال نواقصی دارد که روشنفکران حقوقی با بررسی آن در صدد هر چه بهتر شدن قوانین فرزندخواندگی تلاش می کنند.

پی نوشت ها

دوره مقدماتی حقوق خانواده، دکتر ناصر کاتوزیان، ش 383.

دکتر سیدحسین صفائی و دکتر اسدالله^۵؛ امامی، همان منبع، ص 28 و 29، ش 24.

منبع

بخش آشپزخانه ایرانی سایت راسخون